

7.5.2026

EOAK/6104/2025

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Mikko Sarja

Föredragande: Referendarieråd Heini Färkkilä

SPRÅKVAL I IN- OCH UTRESESYSTEMET

1 KLAGOMÅLET

Den klagande bad justitieombudsmannen undersöka Helsingfors-Vanda flygstations nya system för identifiering av resenärer som kommer från länder utanför EU och Schengen-område. Klaganden skrev att i systemets språkvalsrubriken kommer språken i ordningen finska-engelska-svenska-franska och så vidare. Klaganden ansåg att finska och svenska borde komma överst i nämnd ordning. Klaganden hänvisade till Yle TV-nyheterna 30.9.2025 kl 18. I detta program rapporterades att Finland tar i bruk ett nytt in- och utresesystemet. Av nyhetssändningen framgick att språken finska, engelska, svenska och franska har skrivits med samma teckenstorlek på gränsövergångssystemets bildskärm, uppifrån och ned i nämnd ordning.

Enligt Gränsbevakningsväsendets webbsidor har Europeiska kommissionen fastställt att det nya in- och utresesystemet (Entry/Exit System, EES) införs den 12 oktober 2025. In- och utresesystemet EES tillämpas inte på EU-medborgare.

2 UTREDNING

Jag har bett inrikesministeriet inkomma med utredning och yttrande. Inrikesministeriets gränsbevakningsavdelning som samtidigt är staben för Gränsbevakningsväsendet har bett gräns- och sjöavdelningen vid staben för Gränsbevakningsväsendet att inkomma med ett utlåtande och utredning i ärendet.

I Finland har in- och utresesystemet EES införts på gränsövergångsställena för flygtrafik i oktober 2025. På Helsingfors-Vanda -flygplats innefattar systemet utöver manuella gränskontrollinjer även ett självbetjäningssystem, som omfattar självbetjäningsskioskerna samt gränskontrollautomater.

I EU-lagstiftning har inte stadgats om språkvalen i självbetjäningssystemet. För närvarande erbjuder självbetjäningsskiosken språkvalen i ordningen finska, engelska, svenska, franska och så vidare. Enligt erhållen utredning har självbetjäningssystemets kiosker testats vid Gränsbevakningsväsendet i samband med förberedelserna inför EES-systemets införande under åren 2023–2025 och vid testandet av systemet har det funnits ett behov att behålla finska och svenska på systemets första sida. Ur erhållen utredning framgår inte orsaken till att svenska funnits som tredje alternativ efter finska och engelska. Inrikesministeriets gränsbevakningsavdelning konstaterar ändå att båda nationalspråken finns som alternativ på självbetjäningsskioskens första skärmbild med samma typsnitt och storlek.

Enligt erhållen utredning kommer språkvalets ordning att uppdateras så att nationalspråken finska och svenska placeras längre ner och företräde ges därmed till främmande språk. Användningen av självbetjäningsskioskerna gäller enbart tredjelandsmedborgare som anländer till Schengenområdet för kortvarig vistelse. Finska medborgare och Schengen-medborgare dirigeras till andra gränskontrollinjer och utgångspunkten är därmed att finska medborgare och Schengen-medborgare inte kommer i kontakt med självbetjäningsskioskerna. Självbetjäningsskioskernas skärm har endast begränsat utrymme och för att trygga en smidig gränskontroll bör de vanligaste språken bland passagerarprofilerna vara förstahandsalternativ.

Enligt inrikesministeriets gränsbevakningsavdelnings uppfattning är det gällande självbetjäningsskioskerna inte frågan om skyltar som stadgas om i språklagens 33 §. Inrikesministeriets gränsbevakningsavdelning anser dock att på motsvarande sätt som i ovan nämnda avgörande EOAK/5649/2020 kan nationalspråken i detta fall komma efter de främmande språkalternativen i och med att det är frågan om ett system som endast skall användas av tredje lands medborgare på ett internationellt flygfält. Vidare anser inrikesministeriets gränsbevakningsavdelning att finsk- och svenskspråkiga inte kan anses ha ett motsvarande informationsbehov gällande självbetjäningsskioskerna som i justitieombudsmannens avgörande [EOAK/6060/2023](#).

3 AVGÖRANDE

3.1 Reglering

Enligt 17 § i **grundlagen** är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att i domstol och hos andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggas genom lag. Det allmänna ska tillgodose landets finsk- och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällsliga behov enligt lika grunder.

I sitt avgörande gällande coronapasset EOAK/7210/2021 (tillgängligt på www.oikeusasiamies.fi) konstaterade justitieombudsmannen bland annat att språklagen inte innehåller bestämmelser om den inbördes ordningen mellan texter på olika nationalspråk i samma handling och att språklagen inte heller hindrar myndigheterna från att vid sidan av nationalspråken använda även främmande språk.

Med beaktande av nationalspråkens ställning på grundlagsnivå ansåg justitieombudsmannen dock som utgångspunkt att om en och samma handling innehåller text inte bara på nationalspråken utan även på ett eller flera främmande språk, ska texterna på nationalspråken ha företräde framför de främmandespråkiga texterna.

Enligt artikel 22 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ska unionen respektera den kulturella, religiösa och språkliga mångfalden.

Enligt 6 § 1 mom. 2 punkten i språklagen avses med tvåspråkig myndighet i denna lag bland annat statliga centralförvaltningsmyndigheter.

Enligt 12 § 1 mom. i språklagen är handläggningsspråket i ett förvaltningsärende hos en tvåspråkig myndighet partens språk.

Enligt 23 § 1 och 2 mom. i språklagen ska en myndighet i sin verksamhet på eget initiativ se till att enskildas språkliga rättigheter förverkligas i praktiken. En tvåspråkig myndighet ska betjäna allmänheten på finska och svenska. Myndigheten ska såväl i sin service som i övrig verksamhet visa allmänheten att den använder båda språken.

Enligt 33 § 1 och 4 mom. i språklagen ska texter på skyltar, trafikmärken och andra motsvarande anvisningar som myndigheter sätter upp i en tvåspråkig kommun och som riktar sig till allmänheten vara på finska och svenska, om inte enbart ett främmande språk används enligt internationell praxis eller det är fråga om en enspråkig verksamhetsenhet.

I mitt avgörande [EOAK/6060/2023](http://www.oikeusasiamies.fi) (tillgängligt på www.oikeusasiamies.fi) var det fråga om skyltning i anslutning till säkerhetskontrollen på flygplatsen. Skyltarna hade utformats på finska, svenska och engelska, och finska och svenska hade beaktats på ett icke-diskriminerande sätt i Finavias skyltning. Enligt Finavia kan det finnas skillnader i typsnittsstorlek och layout mellan språkversionerna beroende på flygplatsens och dess kunders behov, men alla språkversioner är tydligt läsbara. Klagomålet föranledde till dessa delar inga åtgärder från min sida.

I samma avgörande framhöll jag att det är uppenbart att det vid en internationell gränsövergångsplats såsom Helsingfors-Vanda flygplats är nödvändigt att även tillgodose internationella resenärers informationsbehov och att underlätta genomförandet av gränskontroller bland annat med hjälp av engelskspråkiga skyltar.

I justitieombudsmannens avgörande EOAK/5649/2020 var det fråga om att den engelskspråkiga texten på skyltarna vid Helsingfors-Vanda flygplats hade större teckenstorlek. Justitieombudsmannen ansåg att ett exceptionellt åsidosättande av nationalspråken i skyltningen till förmån för ett främmande språk kan komma i fråga med stöd av internationell praxis vid internationella flygplatser. Nationalspråken hade dock sinsemellan behandlats jämlikt med hänsyn till grundlagen och språklagen.

Enligt 35 § 1 mom. i språklagen ska det allmänna i enlighet med grundlagen tillgodose landets finsk- och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. Enligt 3 mom. i samma paragraf ska myndigheterna i sin verksamhet värna om landets språkliga kulturarv och främja användningen av båda nationalspråken.

I motiveringen till bestämmelsen har det bland annat hänvisats till att användningsområdet för båda nationalspråken fortlöpande bör utvecklas så att båda språken även i framtiden, trots ökade influenser från främmande språk, förblir funktionsdugliga och språkligt heltäckande. Vidare konstateras i motiveringen att åtgärder som syftar till att trygga kulturella och samhälleliga behov inte enbart begränsar sig till den offentliga verksamheten inom Finlands gränser, eftersom sådana särskilda åtgärder kan bestå exempelvis i användning och synlighet av båda nationalspråken i internationella organisationer eller andra internationella sammanhang. Det konstateras vidare att det kan anses särskilt viktigt att säkerställa den praktiska funktionsdugligheten och synligheten för båda nationalspråken inom Europeiska unionen, där både finska och svenska trots sin officiella ställning i praktiken är minoritetsspråk. De särskilda åtgärder som avses i bestämmelsen kan gälla nationalspråkens officiella ställning och faktiska användningsmöjligheter samt deras användningsområde och språkvård (RP 92/2002 rd).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/2226 och om stegvist införande av in- och utresesystemet med europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2025/1534. Självbetjäningssystemens användningsprinciper har föreskrivits i Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2016/399 om en unionskodex om gränspassage för personer (kodex om Schengengränserna).

3.2 Utvärdering

Den ordning i vilken språken presenteras i den självbetjäningsskiosk som används vid gränskontroller är enligt utredningen ett nationellt val och grundar sig inte på EU-lagstiftning. I fråga om servicespråken ska därmed 17 § i grundlagen om språkliga rättigheter samt språklagen, som konkretiserar dessa som en allmän lag, tillämpas. Språklagen fastställer miniminivån för de språkliga rättigheterna, det vill säga en myndighet har alltid möjlighet att ge bättre språklig service.

I en självbetjäningsautomat är det inte i första hand fråga om sådana skyltar, trafikmärken eller andra anvisningar som riktar sig till allmänheten och som avses i 33 § i språklagen. Enligt min bedömning är det fråga om en teknisk lösning som ersätter en sedvanlig gränskontroll som utförs av en person. Att uträtta ärenden via en självbetjäningsautomat kan således snarare jämföras med faktisk förvaltningsverksamhet och handläggning av ett förvaltningsärende.

På självbetjäningssystemets skärm har språkvalen presenterats med samma teckenstorlek i ordningen finska, engelska och svenska. Därefter följer övriga språk. Enligt utredningen kommer språkvalets ordning att uppdateras så att nationalspråken finska och svenska placeras längre ner och att företräde därmed ges åt främmande språk.

Enligt den utredning som erhållits i ärendet är de aktuella självbetjäningssystemen avsedda enbart för resenärer som anländer från länder utanför Schengenområdet. Finska medborgare och Schengenmedborgare dirigeras till andra gränskontrollinjer, och utgångspunkten är därmed att finska medborgare och Schengenmedborgare inte kommer i kontakt med självbetjäningssystemen.

Såsom jag konstaterat i mitt avgörande 6060/2023 är det uppenbart att det vid en internationell gränsövergångsplats såsom Helsingfors-Vanda flygplats är nödvändigt att även tillgodose internationella resenärers informationsbehov och att underlätta genomförandet av gränskontroller bland annat med hjälp av engelskspråkiga skyltar.

I det nu aktuella ärendet är det, till skillnad från tidigare avgöranden, fråga om att informationen och uträttandet av ärenden via systemen enligt utredningen inte alls berör finska medborgare eller medborgare i Schengenområdet. I ett sådant särskilt sammanhang är ett exceptionellt åsidosättande av nationalspråken enligt min bedömning motiverat. I utredningen har godtagbara skäl för detta anförts, bland annat med hänsyn till användarnas språk och en smidig gränskontroll. Centralt är dessutom att enligt den utredning jag har fått är finska och svenska fortfarande valbara i språkmenyn och att de presenteras jämlikt i förhållande till varandra. En myndighet har möjlighet att ge bättre språklig service, förutsatt att nationalspråken inte åsidosätts.

Det har inte framkommit i ärendet att nationalspråken inte skulle ha behandlats jämlikt sinsemellan med hänsyn till grundlagen och språklagen. Den finsk- och svenskspråkiga befolkningen utgör inte systemets användargrupp, och möjligheten att välja nationalspråken vid användning av självbetjäningssystemet är fortfarande tryggad. Förfarandet kan därför inte heller anses problematiskt med tanke på skyldigheten att främja nationalspråken eller den språkliga mångfalden.

Språklagen innehåller dessutom inga bestämmelser om den inbördes ordningen mellan texter på olika nationalspråk i samma handling och den hindrar inte heller myndigheter från att vid sidan av nationalspråken använda även främmande språk.

Därtill anser jag det vara uppenbart att det vid en internationell gränsövergångsplats är nödvändigt att i synnerhet betjäna internationella resenärer – och i detta fall uteslutande andra än finska medborgare och medborgare i Schengenländerna.

Av ovan anförda skäl anser jag inte att språkmenyn i självbetjäningssystemet eller den nya föreslagna språkordningen är lagstridig. Den lagstiftning som gäller språkliga rättigheter förutsätter inte, på det sätt som framförts i klagomålet, att finska och svenska ska presenteras som de två första språken i ett sådant självbetjäningssystem som betjänar andra än finska medborgare och medborgare i Schengenländerna.

Ärendet ger inte anledning till ytterligare åtgärde.